

***A jó szomszéd:
Gyarmatpusztára beköltözők
közösségének alakulása***

Jelige: C0325

I. Bevezetés

Kutatásomat Gyarmatpusztán, egy volt uradalmi cselédtelepülésen végeztem, ami jelenleg Gyermely falunak a közigazgatási része. Nyáron egy egyhetes, illetve októberben egy hétvéges egyetemi terepmunka keretein belül tartózkodtam a településen több hallgatótársammal együtt, akikkel Gyermelyen, illetve esetemben Gyarmatpusztán végeztünk jelenkutatást több témában. Gyarmatpusztán kívül Gyermelyhez tartozik közigazgatásilag Szeszgyármajor és Jancsármajor is, a Gyermelyt környező dombokon pedig a Macskahegy és a Paphegy terülnek el.¹ Az utóbbi két hely szőlőhegyként és zártkertként funkcionál jelenleg, ahol többen állandó jelleggel is laknak, illetve laktak. Érdeklődésem alapját Gyarmatpuszta irányába az adta, hogy a településen tartózkodva hamar kiderült számomra, hogy a lakók egy része olyan családokból származik, akiknek a felmenői az egykori uradalom cselédjei voltak, más része pedig az elmúlt évtizedek során telepedett le ezen a helyen. A beköltözőkkel beszélgetve kiderült, hogy a településen létezik egy Szomszédok nevű csoport, melynek tagjai nagyrészt az elmúlt húsz-harminc évben költöztek a településre. A közösség alakulásáról, tagjairól elmondott információk alapján úgy döntöttem, hogy kutatásomban a csoportra helyezem a hangsúlyt.

Gyarmatpusztán a 2011-es KSH adatok szerint 52 állandó lakó van, az azóta eltelt évek alatt a lakosok száma nem változott nagymértékben.² Terepmunkám során törekedtem arra, hogy olyan emberekkel készítsek interjút, akik a település közösségi életében különbözőképpen vesznek részt, eltérő származási hellyel rendelkeznek, illetve alanyaim életkorát tekintve is törekedtem arra, hogy minél változatosabb életszakaszban legyenek. A terepmunka tapasztalatai során azonban azzal kellett szembesülnöm, hogy a magukat tősgyökeresnek nevező, a településen született és felnőtt lakók nem vettek részt szívesen a kutatásban, hol a családi háttérre, hol pedig a munka okozta fáradtságra hivatkozva. Egyes esetekben pedig csak egyszerűen azért, mert a megkért alanyok számára nemcsak én, hanem a kutatás módszertana, az interjúkészítés illetve a hangrögzítéses vagy képi rögzítéses felvétel is idegen volt. Szerencsére akadt pár tősgyökeres lakos, akikkel sikerült terepmunkám során beszélgetnem, ezeknek a beszélgetéseknek a többsége azonban a településen a múltban létező közösségről való nosztalgiáról, vagy a múlt és a jelenlegi közösségi életnek az összehasonlításáról szóltak. Egy olyan tősgyökeressel sikerült kapcsolatot teremtenem, akinek az elmúlt évek alatt betelepülőkkel szorosabb kapcsolata van, mint más helyi születésűeknek. Sokkal könnyebben

¹ Baranya 2017: 7.

² KSH 2011.

alakítottam kapcsolatot olyanokkal, akik a településre az elmúlt két-három évtized alatt költöztek be, ennek köszönhetően vizsgálódásom középpontjába a Szomszédok csoport került. A közösség neve kezdetben csak egy Facebook-csoport neve volt, ahol a csoport közösségi eseményeit szervezték, de egy idő után a közösségen is rajta maradt az elnevezés. A csoport tagjait településre kerülésük mellett Gyarmatpusztáról, közösségről alkotott elképzeléseikről kérdeztem és közösségi alkalmakat vizsgáltam. Csoportjukba nem tartozik bele minden, a településre beköltöző lakos, így felmerült bennem a kérdés, hogy kik és hogyan kerültek a csoportba, minek a hatására jött létre a csoport és milyen hatással van a település közösségi életére?

II. Gyarmatpuszta történeti és közösségi múltja

Gyarmatpuszta a Metternich-Sándor uradalomhoz tartozott, mint uradalmi cselédtelepülés. A pusztán lakó cselédek fő tevékenységét a mezőgazdasági munkák adták, ugyanis Gyarmatpuszta volt a Metternich-Sándor uradalom éléskamrája, a két nagy pince, ahol akkoriban a betakarított terményeket tárolták, még ma is áll.³ A település az egykori uradalmi vadaspark mellett terül el, melynek megmaradt részei még ma is láthatók, jelenleg a park és a hozzá tartozó épületek a Pilisi Parkerdő tulajdonában vannak. Az uradalom területei, a vadaspark 1945 után állami tulajdonba kerültek. A vadaskertbe 1949-ig szabadon lehetett ki és bemenni, de az ország akkori politikai vezetői előszeretettel látogatták a vadasparkot vadászat, illetve kikapcsolódás céljából, ami miatt a lakosok szabad ki- és bejárása a parkba ettől az évtől kezdve tiltott lett.⁴ Ezeknek a látogatásoknak köszönhetően a környék biztonságilag fokozottan védett terület lett, ezért például a házak építése is tiltott volt.⁵ A szocializmus évei alatt a település a rossz útminőség és a tömegközlekedési forgalomból való kizártság miatt csaknem megközelíthetetlen volt, de a hatvanas évek közepétől már volt a pusztán is buszmegálló és buszjárat.⁶ A település lakóit főleg az Állami Gazdaság és az erdészet foglalkoztatta, így a gyarmatpusztaiaknak volt munkája, állása. 1969-ig a településen alsó és felső tagozatos iskola is működött, ahova nemcsak a gyarmatpusztai gyerekek jártak, hanem a szőlőhegyről, és a közelben lévő Jancsármajorból, Fenyvesről és Küllődről is jártak ide tanulni. 1969 után azonban

³ a témával kapcsolatban lásd bővebben: KARDOS 1955: 225 – 334. és SZABÓ 2001: 295 – 305.

⁴ TÓTH – FÜLÖP 2021: 227.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

már csak az alsó tagozatosok tanulhattak a pusztán, a felsősök Gyermelyre jártak iskolába.⁷ A településen bolt és kocsmá is működött, a visszaemlékezések alapján ez a két helyiség a közösségi élet szempontjából fontos volt, mivel az emberek a hétköznapiakban legtöbbször itt találkoztak. Egyik interjúalanyom így emlékezett vissza a kocsmára és bolt fontosságára: „És hát itt is amikor megszűnt ez a kocsmá, bolt, addig legalább lement az ember, [...] lement a faluban mindenhol ment valaki és beszélgettünk. Most már nincs ilyen.”⁸ Az 1960-as évek végén a buszjárat mellett a közvilágítást is bevezették a pusztára, illetve 1971-ben a településre vezető utat is megjavították.⁹ A Magyar Honvédelmi Szövetség Klubja és a KISZ működésének köszönhetően a településen szervezett közösségi élet folyt, kezük munkája által készült el 1970-ben a település központjában a park, de ezen kívül más társadalmi munkát is elláttak a tagok.¹⁰ A KISZ működésének eredményességét az is mutatja, hogy 1973-ban Világifjúsági Találkozót szerveztek a településen.¹¹ Gyarmatpusztán az iskola épületében évente több bált és mulatságot is tartottak, amit az akkori fiatalság illetve a KISZ tagok szerveztek az esetek nagy részében, minden év májusában pedig majálisnak adott a település otthont. Ezekre az eseményekre nemcsak a gyarmatpusztai és gyermek lakosok voltak hivatalosak, hanem a környék különböző településeiről is érkeztek résztvevők. Egyik interjúalanyom megfogalmazása szerint ezeknek a mulatságoknak, ünnepeknek jó híre volt a környéken, a gyarmati fiatalokat is a legtöbb helyen megismerték, amire így emlékezik vissza: „Bementünk Gyermelyen a búcsúba, vagy valami volt, akkor azt mondták, hogy na, megjöttek a gyarmatiak, most már lesz hangulat.”¹²

Gyarmatpusztán 1913-ban még 312 fő lakott, a második világháború után ez a szám csökkent, a 70-es években már csak 100-150 fő lakott a településen.¹³ Az 1989-es rendszerváltást követően a településen megszűnt a KISZ pártszervezet, amivel a szervezett ifjúsági élet eltűnt Gyarmatpusztán. Ezzel párhuzamosan az Állami Gazdaság, illetve az erdőgazdálkodás munkalehetőség is csökkent. Emiatt a pusztáról egyre többen költöztek Tatabányára, Gyermelyre, ami lehetőséget adott arra, hogy a megüresedett ingatlanokba más helyről származók is beköltözhesse. Ennek ellenére a településen lakók száma csökkent, így

⁷ Uo.

⁸ Interjú Tiborral (sz. 1965). 2022. 09.01. Saját tulajdonban.

⁹ TÓTH – FÜLÖP 2021: 228.

¹⁰ TÓTH – FÜLÖP 2021: 229.

¹¹ TÓTH – FÜLÖP 2021: 199.

¹² Interjú Tiborral (sz. 1965). 2022. 09.01. Saját tulajdonban.

¹³ LOVÁSZ – DÁVID 1995: 65.

2011-ben a KSH adatok szerint már csak 52 fő lakott Gyarmatpusztán.¹⁴ A beköltözők más és más indokkal jöttek a településre, volt aki a vásárolt telken nyaralót épített magának vagy a megvásárolt házat használta nyaralóként, de olyanok is akadtak, akik a településre állandó jelleggel költöztek be. Azok közül, akik korábban a település közösségi életét pezsdítették, illetve a fiatalok társaságához tartoztak, sokan elköltöztek vagy családot alapítottak, így a szocializmus időszaka alatt összeszokott közösség lassan kezdett felbomlani. A településen kezdett a beköltözők száma nőni, a tősgyökeres lakosság pedig az idő haladtával előregedett.

III. A gyarmatpusztai közösség jelenének körülményei

Gyarmatpusztán a bemutatott folyamat eredményeképpen két csoport jött létre, aminek az egyik részét a helyi születésűek teszik ki, a másik részét pedig a beköltözők. Jelenleg a településen nincs olyan átfogó, mindenkire érvényes közösségi élet, mint a szocializmus időszaka alatt volt. A napi szintű kapcsolat a településen lakók alacsony számának következtében jelen van, hiszen ha a település szerkezetét nézzük, az egyetlen utcán szinte elkerülhetetlen, hogy az emberek ne találkozzanak egymással.¹⁵ A helyiek közül, akik a településen maradtak, többen már nyugdíjasok, akik pedig dolgoznak, a munkahelyük és a falu között napi szinten ingáznak. A betelepülők közül is többen vannak, akik a munkahelyük miatt naponta utazni kényszerülnek, de közülük többen törekednek a home office-os, otthoni munkavégzésre vagy olyan megoldásokat keresnek, aminek következtében minél több időt tudnak egyszerre a településen tölteni. Ez különösen igaz az általam vizsgált Szomszédok csoport tagjaira.

Az iskola épületében már nem tartanak bálakat, de az épület nem veszítette el közösségi szempontból a funkcióját, hiszen kisebb rendezvények illetve táborozások helyszínéül szolgál. Az Erdei Iskolán kívül a településen nincsen több olyan zárt tér, ahol több ember elférne, de szabadtéri közösségi helyként működik jó időben a színpad és a park. Közigazgatásilag Gyarmatpuszta függ Gyermelytől, a gyermekyi önkormányzat döntéseitől. A gyermekyi polgármesterasszonnyal beszélgetve kiderült, hogy a gyermekyi önkormányzatnak fontos Gyarmatpuszta állapota, helyzete, a polgármester asszony elmondása alapján Gyarmat nagyon el volt hanyagolva, ezért céljuk volt a település fejlesztése. A gyermekyi önkormányzat, illetve

¹⁴ KSH 2011.

¹⁵ lásd: melléklet, 1. kép

a gyermelyiek is érzékelik, hogy Gyarmatpusztán a régi cselédcsaládok sarjai és az újonnan beköltözők más szemléletmódot képviselnek, ami miatt, a polgármester asszony szavaival élve, a beköltözők és a helyiek kölcsönösen formálják egymást.¹⁶ A gyermelyi önkormányzat által szervezett közösségi program Gyarmatpusztán a majális, ami egy régebbi, még a szocializmus időszaka alatt kialakult mintához nyúl vissza, ugyanis akkoriban a gyarmatpusztai fiatalok szervezésében valósult meg ez az esemény. Egy időre azonban megszakadt az évenkénti majális, amikor már nem volt, aki Gyarmatpusztán megszervezze az ünnepséget. Így az évek kimaradása után a gyermelyi önkormányzat vette kezébe a program szervezését. Gyarmatpusztán a programok az esetek többségében a gyermelyi önkormányzat által valósulnak meg. Mivel a képviselő testületbe mindig választanak egy gyarmati lakost, ezért az ő közvetítésével a gyarmatiak igényeit is figyelembe veszik.

¹⁶ Interjú Ritával (sz. 1967). 2022. 08.29. Saját tulajdonban.

IV. A Szomszédok csoport alakulása, tagjai és az ő szemléletmódjuk

1. A Szomszédok csoport tagjainak rövid jellemzése

Név	Beköltözés éve	Beköltözés indoka	Ki invitálta a szomszédokba?	Családi állapot	Foglalkozás
Attila, Zsófi	2003	Attila itt kapott állást	szomszédok alapítói	nagycsalád, 3 lánnyal	erdészetnél dolgoznak
István	1990-es évek végén	cég csődbe ment, menekülés a városból	Klárával volt szorosabb kapcsolata, ő hívta	elvált, DE! felesége Gyermelyen van, jó a kapcsolat köztük	nyugdíjas, előtte erdőkerülő és vállalkozó
Ildikó	2006	hely szépsége	Klárával volt szorosabb kapcsolata, ő hívta	egyedülálló, gyermekei külföldön	idegenvezető, korábban a Hochzeit magazin szerkesztője
Gyula, Eszter	1990-es évek végén	menekülés	István, majd Klára is megismerte őket	házaspár	Gyula: nyugdíjas, több diplomája is van, felesége: Pilisvörösváron dolgozik egy fogyatékosoknak fenntartott házban
Sándor, Kriszta	2019	hely szépsége	Klárával és Istvánnal lettek jóban, ők hívták meg őket a csoportba	házaspár	otthon vállalkoznak, Sándor: séf
Klára	2012 körül	menekülés	csoport létrehozásának egyik oka a magánéleti tragédiája	egyedülálló	fotós, rendezvényeket szervez
Tibor	ide született	itt született	Sándorral alakult barátsága által került a csoportba	özvegy, felnőtt gyerekeivel egy háztartásban él	mezőgazdaságban dolgoznak

2. A Szomszédok csoport jellemzése, a közösség tagozódása

Kutatásom középpontjában, mint említettem, a Szomszédok csoport áll, amelynek kilenc állandó és egy tagja van, Tibor (sz. 1965) aki a közösségi események egy részén részt vesz, barátságot ápol a csoport tagjaival, de nem tartozik bele a szorosabb körbe. A csoport tagjainak többsége a kilencvenes évek végén, a kétezres évek elején költözött a településre, de Tibor (sz. 1965) helyi születésű illetve Kriszta (sz. 1970) és Sándor (sz. 1965) az elmúlt öt évben lettek állandó lakói a településnek. A szűkebb magot azok alkotják, akik a településre beköltözőként érkeztek, viszont Tibort (sz. 1965), aki helyi születésű, nem azért nem tekintik a szűkebb közösséghez tartozónak, mivel tősgyökeres, hanem azért, mert munkája miatt nem mindig teheti meg, hogy a csoport közösségi programjain részt vegyen és így a kapcsolat sem lett olyan szoros közte és a csoport többi tagja között.

A csoport tagjainak legtöbb esetben településre költözésük „motivációjának hátterében a városi ember vidékről alkotott elképzelése áll. Egészséges élet, jó levegő, a természet közelsége, biztonság, nyugalom, közösség, hagyomány.”¹⁷ Településre költözésük kezdetén ezeknek az értékeknek csupán egy részét találták meg, hiszen a közösségbe illeszkedésükhöz, a csoport kialakulásához idő kellett. Emellett egyes esetekben a városi élet megelégedése, a magánéleti problémák elől való menekülés is okot adott Gyarmatpusztára való költözésüknek. A település melletti végleges döntésüket a Szomszédok csoport tagjai a természet vonzásával, közelségével indokolták. Tomay Kyra és Völgyi Bence erről a jelenségről így fogalmaznak tanulmányukban: „Az egyik legfőbb különbség a vidék és város dzsentrifikációja között, hogy a vidék dzsentrifikációjában központi figyelmet kap a természet, a beköltöző vonzódik a vidéki tájhoz, a mezőgazdasághoz és ez meghatározza az életmódját is.”¹⁸

Az egymás közelében és a településen eltöltött idő mennyiségének ellenére a csoport jelenlegi tagjai nem alkottak szoros közösséget a koronavírus következményeként bevezetett karantén idejéig. Községük alakulásának kezdetét is erre az időre teszik, 2020 januárjára. Klára (sz. 1966) életében történt tragédia, illetve az egyik lakónak a hirtelen halála váltotta ki azt a szolidaritást a településen lakók között, aminek köszönhetően Gyarmatpusztán elkezdtek szervezni a közösségi eseményeket, részben mentőövként Klárának (sz. 1966), akit a legjobban érintettek a történések. A legelső alkalmak, amiket erre a célra szerveztek, a település minden lakosa számára nyitottak voltak, de az eseményen résztvevők szinte kivétel nélkül beköltözők

¹⁷ TOMAY – VÖLGYI 2022: 69.

¹⁸ TOMAY – VÖLGYI 2022: 70.

voltak, a tősgyökeresek nem vettek részt a programokon. A csoport és az eseményeken résztvevők tagjai egy idő után állandók lettek, a csoport baráti társasággá, közösséggé kezdett alakulni. Hankiss Elemér értelmezésében a közösségek alakulását négy tényező befolyásolja, amelyek a „közös érdek, közös cél, közös értékrend és a fenti három tényező meglétének tudata, vagy más szóval a »mi« tudat”.¹⁹ A Szomszédok csoport esetében az összetartó érdek eleinte a „mentőőv” funkció volt, azonban ezt felváltotta az egymással eltöltött minőségi idő fontossága. Célja a közösség tagjainak, hogy jól érezzék magukat a településen, egymás társaságában, illetve a nehéz helyzetekben az egymás felé fordulás, a bajba jutott segítése.

A közösségi események szervezésének megkönnyítésére online térben létrehozta egy Facebook-csoportot, aminek a Szomszédok nevet adták. Ez a szó jelöli az azóta már szoros baráti közösséggé alakult csoportot is. Az online közösségi platformok gyakori alkalmazását a koronavírus okozta karantén erősítette, amikor a tagok még többet kommunikáltak ezeken a felületeken. Online térben nemcsak a Szomszédok létezik, mint csoport, hanem a településnek van egy zárt Facebook-csoportja is. A Szomszédok csoporton belül létezik egy szűkebb, három főből álló baráti társaság, az ÖTYE, ami az Öreg Tyúkok Egylete elnevezés rövidítése. Ez a csoport szintén elkülönül online térben, de a tagok a Messenger felületet használják. A Szomszédok csoport tagjainak kapcsolatában „az online terep nem számolja fel az offline tér szerepét, gyakran csak átrendezi a hely működésének logikáját, a lokalitással kapcsolatos reflexiókat és kiegészítő jelleggel van jelen, más kommunikációs csatornákkal együtt.”²⁰ A különböző internetes csoportokban a kommunikáció jellegét jól jellemzi az, hogy milyen a csoporttagok között a viszony. A település Facebook-csoportjában legtöbbször fontos információkat osztanak meg egymással a tagok, ami Gyarmatpusztán mindenkit érint, mint például ha valakinél különböző munkálatok folynak, ami miatt a településen áramszünet következhet be. A Szomszédok csoporton belül már a kötetlenebb, humoros hangvételű beszélgetések is helyet kapnak, illetve egy-egy közösségi alkalom megszervezését is itt beszélik meg. Ugyanez jellemzi az ÖTYE Messengercsoportot is. A Szomszédok csoport már a koronavírus előtt is létezett online térben, de ennek a felületnek a jelentősége és fontossága a bezártság ideje alatt megnőtt. Ekkor a személyes kapcsolattartás korlátozása miatt a társaság jobban rá volt szorulva az online felületeken való beszélgetésekre. A témáról Jakab Albert Zsolt és Vajda András Karanténkultúra és járványlét. A pandémia hatása a mindennapokra című tanulmányában így fogalmaz: „De a [sic!] a nemcsak a kapcsolattartás formái, hanem azok terei

¹⁹ HANKISS 1983: 206.

²⁰ LOVAS KISS 2017: 241.

is megváltoztak. A mindennapok nagymértékű digitalizálódása, az életvezetés – a munka, a társadalmi kapcsolattartás és szórakozás – online környezetbe való szinte teljes átköltözése is lezajlott.”²¹ A karantén okozta bezártság és a közösség alakulásáról beszélgetve Klára (sz. 1966) így fogalmazott: „És akkor ugye jött a covid [...] és a covid nagyon összehozott mindenkit, mert akkor borzalmasan egymásra szorultunk és akkor az [...] az erősítette meg tudod ezt az egészet.”²² A karantén és bezártság ellenére a kapcsolattartás a csoport tagjai között nemcsak online térben valósult meg, hanem rendszeresen töltöttek együtt a természetben is időt, így a járvány okozta megszorítások és korlátozások ellenére a csoporttagok kapcsolata egyre szorosabb lett. Ez alatt az idő alatt a csoport tagjainak több ideje lett egymásra, amit a közösen eltöltött minőségi időre, szabadidős tevékenységekre fordítottak. Az említett magánéleti tragédia és haláleset mellett így a koronavírus miatt hozott karantén is felerősítette a közösség tagjainak egymásra utaltságát és szolidaritását.

A csoport tagjai a karantén alatt kezdtek el egymással szorosabb barátságot építeni, előtte is ismerték egymást a faluban, de az egy településen élésen kívül nem volt közös pontjuk, nem keresték egymás társaságát olyan gyakran. Ezt részben valakinek a zárkózott személyisége okozta, de például Zsófi (sz. 1975) és Attila (sz. 1972) a településen töltött első tíz évükben Gyarmatpuszta elején, a vadaspark körül húzott téglakerítésen belül laktak egy szolgálati lakásban, és így nem találkoztak olyan gyakran másokkal, mint jelenleg. Körülbelül tíz éve a település másik felére költöztek, ami miatt a főutcán végig kell menniük és ilyenkor akarva-akaratlanul is összefutnak másokkal.

A Szomszédok csoport alakulása előtt a beköltözők egy hét-nyolc fős csoportjának volt már közössége, ami akkor szűnt meg, amikor az említett magánéleti tragédia és halálesettel történt, ugyanis ebben a korábbi csoportban Klára (sz. 1966), akivel a tragédia történt, és az elhalálozott személy is benne voltak. A Szomszédok csoport ezek után az események után alakult pár hónappal. Jelenleg a Szomszédokban Klára (sz. 1966) és István (sz. 1952) tagok, akik a korábbi, szűkebb társaságba is tartoztak. Klára (sz. 1966) volt ennek a korábbi közösségnek a szervező és központi alakja, a magánéleti tragédiája után teljesen egyedül maradt volna, ha a településen lakók nem segítenek neki. A vele készített egyik interjú során beszélt arról, hogy azóta a kezdeti indokon „túlnőtt az ok és maradt a valóság”.²³ Jelenleg a csoport

²¹ JAKAB – VAJDA 2022: 16.

²² Interjú Klárával (sz. 1966). 2022. 10. 21. Saját tulajdonban.

²³ Uo.

tagjai már nem is biztos, hogy tudják, hogy mi miatt jött létre a közösségük, mert a csoport célja ma már nem a pusztai segítségnyújtás, hiszen baráti társasággá formálódott az idő során.

A csoport tagjaira jellemző, hogy nagyjából egy korosztályúak a tagjai, ami a negyven és ötven körüli évet jelenti, és többen is kötődnek Budapesthez vagy a szűkebb vonzáskörzetéhez. A csoportból öten ugyanis Budapesten születtek és nőttek fel, harminc és negyven éves koruk körül döntöttek a Gyarmatpusztára költözés mellett. Ildikó (sz. 1964) és Kriszta (sz. 1970) vidéken születtek és éltek egy ideig, de tanulmányaik miatt Budapestre kerültek és a fővárosban maradtak. Ők negyven és ötven éves koruk körül költöztek Gyarmatpusztára, míg Zsófi (sz. 1975), aki visegrádi és Attila (sz. 1972), aki pedig szentendrei származású, a húszas éveikben költöztek a településre. Tibor (sz. 1965) pedig a csoportnak egyetlen olyan tagja, aki Gyarmatpusztán nőtt fel. A csoport beköltöző tagjainak másik fontos közös vonása, hogy a településre vagy a városi életvitel megelégedése vagy magánéleti indokok miatt költöztek. Ezeken az indokokon kívül van természetesen más is, például Zsófi (sz. 1975) és Attila (sz. 1972) a helyi erdészetnél talált munkát, egy lakó pedig már eleve a településen nőtt fel. Az ide költözők mindenesetre megtehetik azt, hogy ezen a településen éljenek, nem azért költöztek a településre, mert anyagi, lakhatási válságba kerültek, mint azt a szomszédos Macskahegyen a zárt kertekben élők kényszerültek tenni.²⁴ Nemcsak az anyagi helyzetet tekintve vannak más helyzetben a gyarmatpusztai lakosok a Szőlőhegyen vagy Macskahegyen élőkhöz képest, hanem Gyarmatpusztára mint említettem, az áram és a víz bevezetése mellett naponta buszjárat is közlekedik. Bár a szennyvízelvezetésre az itt lakóknak is különböző alternatívákat kell kitalálniuk, mégsem kell például ballonokban a vizet a házukhoz szállítani.²⁵

A Szomszédok csoport lakóházai között új és régebbi építésű is található, van aki saját tervezésű, újjépítésű házban lakik, de olyan tagja is van a közösségnek, aki eredeti vályog falú cselédházban vagy a nyolcvanas évek végén épített nyaralóban lakik. A gyarmatpusztai élet elengedhetetlen kelléke az autó. E nélkül a közlekedési eszköz nélkül a település lakói szinte teljesen el lennének zárva a külvilágtól. „Aki ide kiköltözik, annak autója van. Az az egy, ami tuti, hogy kell.” – fogalmazta Ildikó (sz. 1964) a felmerült témával kapcsolatban.²⁶ Buszjárat ugyan közlekedik köznapokon naponta négyszer a településen, de az itt élők kényelmesebben megoldják az utazást az autó segítségével. Beszélgetéseim során megkérdeztem interjúalanyaimat, hogy például a közlekedési nehézségek, a szennyvízelvezetés

²⁴ Szendrődy Hanga gyűjtése, Gyermely 2022. A témáról lásd bővebben: VIGVÁRI 2022: 145 – 168.

²⁵ Szendrődy Hanga gyűjtése, Gyermely 2022.

²⁶ Interjú Ildikóval (sz. 1964). 2022. 10. 23. Saját tulajdonban.

megoldatlansága illetve a fával való fűtés kényszerűsége (ugyanis a településre nincsen gáz bevezetve) nem okoz-e nekik olyan méretű problémát, ami miatt mégis a településről való elköltözést választanák. A válaszok egyöntetűen tagadók voltak a Szomszédok csoport tagjainak részéről. Indoknak legtöbbször azt fogalmazták meg, hogy a hely szépsége, a vágyott idill, a nyugalom és a béke megtalálása illetve mostanra már a megalakult kis közösségük vonzereje is visszatartja őket egy esetleges költözéstől.

Munkahelyüket, foglalkozásukat tekintve a Szomszédok csoport tagjai törekednek a home office-ra, az otthoni munkavégzésre. Zsófi (sz. 1975) és Attila (sz. 1972) a helyi erdészetnél dolgoznak, Gyula (sz. 1950-es évek fele) és István (sz. 1952) nyugdíjasok, Klára (sz.1966) rendezvényszervezéssel és fotózással foglalkozik, ami alkalmi munkákat jelent számára. Sándor (sz. 1965) és Kriszta (sz. 1970) a településre kiköltözve a kert „szerelmesei” lettek, ami miatt ők önálló vállalkozásba kezdtek és saját termékeiket adják el.²⁷ Ildikó (sz. 1964) idegenvezetéssel foglalkozik, ami miatt változó időközönként tud a településen lenni, de akkor több napot is egyszerre. Tibor (sz. 1965) a gyermelyi térsztagyárnál mezőgazdasági munkát végez. Ildikó (sz. 1964) és Tibor (sz. 1965) azok, akik munkájuk miatt a közösség mindennapjaiban nem tudnak olyan mértékben részt venni, mint mások. A kapcsolat tartására ugyan az online felületek is lehetőséget nyújtanak, azonban ezeket a felületeket nem minden tagja használja a csoportnak napi rendszerességgel, ami miatt az események nagy része csak azok számára lesz nyilvánvaló, akik a közösségi média felületeit rendszeresen használják. Emellett a csoportban jellemző az, hogy a közösségi eseményeket fényképekkel vagy videóval dokumentálják, amiket utána egymás között meg is osztanak. A fényképek és videók készítésének célja nem a közösségi felületeken való nyilvánosságra hozataluk, hanem az eseményeket azért örökítik meg, hogy később az emlékeket könnyebben felidézzék. Beszélgetéseink során is büszkén mutatták meg nekem ezeket a fényképeket és magyarázták, hogy melyik képen ki vagy mi látható, melyik ételt ki készítette az eseményre stb. A fényképek sok esetben nemcsak a személyeket ábrázolják, hanem gyakran kerülnek a megterített asztalok, a közösen készített mézeskalácsok is megörökítésre.

²⁷ lásd: melléklet, 2. kép

3. A Szomszédok vidékről alkotott elképzelései

A Szomszédok csoport tagjaival beszélgetve több interjúban is szóba került az, hogy a városi élet során is a csoport több tagjában felmerült a gondolat, hogy vidékre költözzön. Ezt eleinte a munkahely kötöttsége miatt nem tehették meg, vagy nem találtak az elképzeléseiknek megfelelő helyszínt. Végül térbeli cselekedetüket és döntésüket a vidékről alkotott véleményük, elképzelésük határozta meg.²⁸ A Szomszédok csoport tagjaira jellemző a kereső illetve a felfedező magatartás. Ez alatt a magatartás alatt a vidék, a természet illetve a kert nyújtotta előnyök és újdonságok felfedezését értem. A Szomszédok csoport esetében ez különösen megjelenik a javarészt otthon megtermelt élelmiszer felhasználási és tartósítási módjainak a kikísérletezésére, a kertben a különböző növények igényeinek a felfedezésére vagy akár a vadakkal való, néha komikus jeleneteket eredményező együttélésre. Emellett a csend és nyugalom, a vágyott béke, családiasság az, amit a Szomszédok csoport tagjai a településen megtaláltak, és ami a vidékről alkotott elképzelésüket alakította.²⁹ Elképzelésükre, vágyaikra jellemző, hogy a városban megélt negatív élmények elől vidékre menekültek, Gyarmatpusztára eső választásuk az esetek nagy részében véletlenszerű volt. István (sz. 1952) említette, hogy kudarcba fulladt vállalkozásai után pontosan eltervezete, hogy Gyarmatpusztára fog költözni, Zsófi (sz. 1975) és Attila (sz. 1972) a helyi erdészetnél találtak munkát, Tibor (sz. 1965) a településen született, de a csoport többi tagja véletlenszerűen került a településre. A települést a csoport tagjai szinte kivétel nélkül egy idilli tájként, helyként írták le, ahol megtalálták a városi élet során elveszettnek hitt értékeket, mint a nyugalom és béke. Beszélgetéseinkben többször felmerült a város és vidék ellentéte, illetve a városi és vidéki életmód közötti eltérések. A Szomszédok csoport tagjainak városból vidékre költözésében szerepet játszik az életút és életútélmény megváltoztatásának a vágya.³⁰ Alanyaim elbeszélése alapján a település melletti végleges döntésüket a megtalált béke, a csend és a természet közelsége befolyásolta.

4. A szomszédság fogalma

A beszélgetések során a közösség tagjainak nagy része kitért arra is, hogy ezen a zsáktelepülésen lehetőségük nyílt arra, hogy ne legyenek szomszédjaik. Nemcsak a

²⁸ CSURGÓ 2007: 61.

²⁹ a témáról lásd bővebben: TOMAY – LAJOS 2022: 4 – 14.

³⁰ CSURGÓ 2013: 89.

Szomszédok csoport tagjaira, hanem más beköltözőknek is jellemző magatartása volt, hogy minél több telket felvásároltak a településen, hogy ennek következtében más, nem kívánatos személyeknek kevesebb lehetőségük legyen a pusztán letelepedni. Jó időben hétvégenként a településre többen jönnek kirándulni, kikapcsolódni, aminek következtében az autók száma és a zaj mértéke nő a településen. Ezzel megszűnik egy kis időre a vidéknek egy olyan funkciója, ami miatt többen ezt az életformát választották a városi helyett. Attila (sz. 1972) és Zsófi (sz. 1975) a közösségnek egyetlen olyan tagjai, akiknek általános és középiskolás korú gyermekeik vannak, emiatt muszáj naponta többször Gyermely és Gyarmatpuszta között ingáznuk. Kérdésemre, hogy miért nem költöznek Gyermelyre, azt válaszolták, hogy gondolkoztak rajta, de mivel Gyermelyen nincsen olyan telek, ami körül nem laknak mások, ezért nem tették ezt a lépést meg. Többen is említették a település előnyei között ezt az indokot a Szomszédok csoport tagjai közül, ami azért ironikus, mert a csoportot mégis „Szomszédoknak” nevezték el.

Ez a szó a tagok térbeli közelségét feltételezi, ami a közösségnek csak egy részére igaz, akik valóban a település egy bizonyos pontján laknak, de a csoportnak két tagja, Gyula (sz. 1950-es évek fele) és Eszter (sz. az 1950-es évek fele) a település más pontján élnek.³¹ Azonban ez a település méretét tekintve nem jelent olyan nagy földrajzi távolságot, hiszen a csoport tagjai így is könnyen eléri egymást. A „szomszédok” mint fogalom a közösség tagjainak a meghittséget, egymás felé nyújtott bizalmat és kölcsönös segítségnyújtást is jelenti a földrajzi közelség mellett. Rezessy Anna egyik tanulmányában foglalkozik a szomszédság fogalmával Homokmégyen, ő a szomszédságot mint földrajzi és társadalmi egységet értelmezi. Kutatása eredményeképp megállapítja, hogy a Homokmégyen élő idős asszonyok családjainak földrajzi egysége megbomlott, ami miatt a szomszédság és szomszédolás szükséges lett számukra.³² Rezessy Anna kifejti, hogy a földrajzi közelség rugalmas, hiszen a szomszéd kifejezés nemcsak házsomszédokra, utcabeli szomszédokra, hanem a távolabb élő barátok, barátnőkre is kiterjed.³³ A társadalmi egység alatt Rezessy a hasonló életkort, társadalmi státuszt, érdeklődési kört érti.³⁴ A földrajzi közelség és társadalmi egység mellett a rendszeres látogatások, a jelenlét és a részvétel azok, amely által a „távoli szomszédok” a szomszédságnak egy más jellegű határát rajzolják meg.³⁵ Hasonló esetre láthatunk példát a Szomszédok csoportban is, hiszen a hat fő közül, akiknek gyermekük van, háromnak külföldön él a gyermeke, amivel az egyes

³¹ lásd: melléklet, 3. kép

³² REZESSY 2001: 242.

³³ REZESSY 2001: 243.

³⁴ Uo.

³⁵ REZESSY 2001: 244.

családok földrajzi egysége megbomlott. Azonban azoknak, akiknek a közeli hozzátartozóik nem külföldön élnek, földrajzilag szintén Gyarmatpusztától távolabb laknak a legközelebbi rokonok. Gyarmatpusztán az egymás mellett élés, egymás számontartása és a kölcsönös segítségnyújtás, illetve egymás gyors elérése a település kis földrajzi kiterjedtsége miatt is lehetséges. Elisabeth Pfeil tanulmányában a városi szomszédság és a szomszédi magatartásnak a jellemzőit vizsgálja. Tanulmányában kitér arra, hogy szomszédi kapcsolatba az egymáshoz hasonló rétegű és hasonló ízlésű családok fognak lépni. Ezt „rétegszomszédságnak” nevezi, ami által a szomszédsági kapcsolat a baráti viszonyhoz lesz hasonló.³⁶ „A szomszédi viszony más alapelveken nyugszik, mint az üzleti viszony. Itt csereviszonyról van szó, amelyben a viszontszolgáltatásra nem azonnal és nem megállapított becsérték szerint kerül sor, ezzel szemben feltételezi a bizalmat és a nézetazonosságot. Ezen kívül alapja a térbeli és a fizikai elérhetőség is: az érdekeltek tudják, hogy a másikat bizvást megkérhetik, bizonyosak egymás szolgálatkészségében, megbízhatóságában, konszenzus-ában.”³⁷ Ezek a viszonyok megjelennek az általam vizsgált csoport tagjai között is. A Szomszédok csoport tagjai már azelőtt is ismerték egymást, mielőtt a csoport kialakult volna, az alapvető bizalom és kölcsönös segítség közöttük már a csoport megalakulása előtt is létrejött, bár nem volt olyan intenzív mint jelenleg. Kriszta (sz. 1970) és férje Sándor (sz. 1965) a legújabb beköltözői a csoportnak, ezt a fajta kölcsönös segítségnyújtást eleinte szokatlannak találták. A velük folytatott beszélgetés során azonban elmondták, hogy ez is segítette őket abban, hogy otthonosabban érezzék magukat a településen és szorosabb barátságba kerüljenek a csoport tagjaival. Egy példát említve a koronavírus okozta karantén idején Sándor (sz. 1965), akinek séf a foglalkozása, minden nap főzött a csoporttagok számára, amit a közösség tagjai minden egyes alkalommal megháláltak, bár nem volt feltétele a szívességnak. Ezt a fajta segítségnyújtás általános reciprocitásként van megfogalmazva a Magyar Néprajz nyolcadik kötetében, lényege a „csere olyan formája, ami azon a feltevésen alapul, hogy a viszonzások hosszú távon kiegyenlítik egymást.”³⁸

A településen az alacsony létszámnak köszönhetően mindenki ismer mindenkit, a kölcsönös bizalom és odafigyelés a másik iránt alapvetően megvan az itt élőkben, a tősgyökeresek és a beköltözők között is. Ildikó (sz. 1964) említette egyik interjújában, hogy évekig a szomszédjai csak nyaralni jártak Gyarmatpusztára, de neki és a másik szomszédnak is adtak kulcsot a nyaralóhoz, hogy ha baj történik, akkor be tudjanak menni a házba. A csoport

³⁶ lásd PFEIL 1973.

³⁷ PFEIL 1973: 279.

³⁸ MOLNÁR 2000: 485.

tagjainak egymásra utaltságát és bizalmi kapcsolatát erősíti az is, hogy a közösség tagjainak a családtagjai a településtől távol élnek, több esetben a legközelebbi rokonok (szülők, gyerekek) külföldön tartózkodnak. A csoport egyedülálló tagjainak így különösen fontos az, hogy egy olyan közösséghez tartozzanak, ahol számíthatnak egymásra.

5. A közösségi igények alakulása Gyarmatpusztán, a Szomszédok csoport jelenléte

Összevetve a korábbi, szocializmus időszaka alatti társadalmi tevékenységet jelentő közösségi munkával, jelenleg a hangsúly a Szomszédok közösségi programjaiban már nem a közös munkavégzésen van Gyarmatpusztán. Előfordul, hogy a temető rendbetételét elvállalja a Szomszédok csoport vagy karácsonykor a falu közepén álló színpadot feldíszítik, de ezeknek az eseményeknek a középpontjában sem az eredmény, a teljesítmény van, hanem a szabadidő együtt eltöltése. A havi rendszerességgű közösségi összejöveteleiken főleg a közös étkezés, jó hangulatú beszélgetések dominálnak. Ezeket az alkalmakat a rossz időjárás esetén egymás lakásánál rendezik meg, ahol a vendéglátó szerep a házigazdáié, de természetesen a csoport tagjai mindannyian kiveszik a részüket az előkészületekből, hiszen a vacsorákhoz ők is visznek éltelt vagy italt. Jó időben a település szabadtéri közösségi színtereit veszik igénybe, ilyen volt például nyáron a szabadtéri színpad melletti bográcsozásuk. Ezek az események legtöbbször spontánok, vagy egy-egy ünnepség apropóján gyűlnek össze a csoport tagjai. A tősgyökeresek elbeszélései alapján a még húsz-huszonöt éve is megrendezett bálók, multságok a településen időpontokhoz voltak kötve (majális, búcsú), vagy ha hirtelen ötlettől vezérelve szervezték ezeket az eseményeket, akkor azokat már a program előtt hirdették, tehát a spontaneitás ezen esetekben nem játszott olyan nagy szerepet a településen, mint ma. A másik lényeges különbség a településen a szocializmus időszaka alatt létező közösséghez képest, hogy akkor a falu fiataljai voltak a fő szervezői az eseményeknek, amelyek mindenki számára nyitottak voltak. A Szomszédok csoport kezdeti eseményeire a település minden lakója hivatalos volt, de ez az idő múlásával és a közösség egyre szorosabbá válásával megváltozott, és jelenleg a tervezett eseményeken csak a szűkebb baráti kör tagjai vesznek részt. Korábban említettem, hogy a Szomszédok csoporton belül létezik egy kisebb csoport, az ÖTYE, aminek Klára (sz.1966), Kriszta (sz. 1970) és Ildikó (sz.1964) a tagja. Mind a három nő közel azonos életkorú, Budapesten éltek Gyarmatpusztára költözésük előtt és ketten (Klára és Ildikó) egyedülállók. Az ő közösséggé válásuk szintén a covid időszaka alatt kezdett alakulni, amikor napi rendszerességgel közösen sétáltatták kutyáikat. Ekkor találták azt ki, hogy heti rendszerességgel ÖTYE- délutánokat tartanak, melyek középpontjában a szépen megterített

asztal, a vitrin mélyéről előszedett porcelán csészék, a sminkelés és elegáns ruhákba öltözés állt. Ezeket a délutánokat forgó rendszerben mindig másnál rendezték meg, az egyes alkalomokra más és más öltözködési, terítési témát találtak ki, ami által a kreativitásukat reprezentálhatták. Ezeken a délutánokon főleg a házigazdának volt nagy szerepe, hiszen ilyenkor az ő feladata volt az étel és ital nagy részének az elkészítése, a terítés témájának kitalálása. A karantén ideje alatt ezek a programok rendszeresebbek voltak, illetve az ÖTYE tagjai napi rendszerességgel jártak kutyát sétáltatni, ami szintén a kapcsolatot erősítette közöttük. Ezek a napi illetve heti rutinok megmaradtak, de nem olyan rendszerességgel mint a karantén idején, hiszen a „nyitások” után a csoport tagjainak a szabadideje is leszűkül.

A Szomszédok csoport által szervezett programokra, mint említettem eleinte a falu több lakója is hivatalos volt, hiszen közösségi alkalmakra a tősgyökereseket is meg akarták hívni. Ez azonban nem valósult meg, mivel a helyiek a beköltözők közösségi programjaira való invitálást zártsággal fogadták. A tősgyökereseknek ezeket a közösségi programokat elutasító magatartásáról, a beköltözők által szervezett programok elől való zárkózottságáról, illetve a beköltözők és tősgyökeresek mentalitásának különbségéről Ildikó (sz. 1964) így fogalmazott: „Gondolatiságban, szellemiségben mi, a gyűttmentek, a bevándorlók könnyebben szót értettünk egymással”.³⁹ Tibor (sz. 1965), a csoport egyetlen helyi születésű tagjával beszélgetve szintén felmerült a téma, amiről ő így számolt be: „Mert hát mink együtt nőttünk föl meg itteniek voltunk. Azt jó hát én [...] itt fönt vagyok, itt fönt vannak újabb lakók, velük is úgy hál’ Istennek jól elvagyok, meg megvagyunk velük.”⁴⁰ A helyi, tősgyökeres családokat legtöbb esetben rokoni szál kapcsolja össze, így az ő elsődleges közösségük a településen belül a családi közösség, míg a Szomszédok csoport tagjainak elsődleges közössége választott, baráti csoport. A családi közösségi rendszerbe születés és rokoni szál alapján lehet bekerülni, ami miatt ez a közösségi egység zárt rendszer, alapjaiban más, mint a Szomszédok közössége, mégis ami mind a két közösségnek az alapja, az a kölcsönös segítségnyújtás és a bizalom. Tibortól idézett interjúrészletben felmerül a már említett földrajzi elhelyezkedés fontossága is, hiszen a közösség tagjai szinte egymás mellett élnek, de ez nem feltétele a közösséghez tartozásnak, hiszen van olyan tagja is a Szomszédoknak is, aki mint említettem, a falu másik pontján él.

³⁹ Interjú Ildikóval (sz. 1964). 2022. 10.23. Saját tulajdonban.

⁴⁰ Interjú Tiborral (sz. 1965). 2022. 09.01. Saját tulajdonban.

6. A Szomszédok csoport szimbólumai, rendezvényei

A helyi, tősgyökeresek tudnak a Szomszédok csoport létezéséről, bár az elnevezésről és a csoport jelképeiről, szimbólumairól nem tudnak. A csoport jelképe egy zászló, amit Klára (sz.1966) hímzett. A zászlón egy szarvas feje és „Rántott hús és béke, Gyarmatpuszta” felirat látható.⁴¹ A mondat a közösség identitását jól és pontosan kifejezi, hiszen az interjúk során alanyaikkal beszélgetve kiderült, hogy a csoport tagjai a közösség két legjellemzőbb vonásaként a gasztronómia szeretetét és az „élni és élni hagyni” szellem megvalósulását tartják számon. A zászlót minden egyes közösségi alkalmon felvonják, ami közösségük egységét is kifejezi. A csoport összekötő elemeként tartják még számon a jó humorérzékét, ami a csoportban szinte mindenkinek a tulajdonsága. Ez a humorérzék a zászlófelvonással kapcsolatban is volt, amikor megjelent, például az egyik alkalmon a zászlófelvonást az egyik csoporttag a padlás mélyéről előkotort trombitával „kísérte”. Ugyanakkor a zászlónak értéket is tulajdonítanak a csoporttagok, amit azon kívül, hogy minden közösségi eseményen felvonják, akkor is megtesznek, ha egy fontosabb ünnepen a szűk csoport tagjain kívül mások is jelen vannak. Ilyen volt például Kriszta (sz. 1970) és Sándor (sz. 1965) házasságkötése, amikor szintén felvonták a zászlót, pedig a meghitt közösségükön kívül mások is részt vettek az ünnepségen.

A Szomszédok csoport tagjai megalakulásuk óta minden év karácsonya előtt a településen a szabadtéri színpad és buszmegálló díszítését elvállalják. Ez a program egy gyermeki adventi szokáshoz kötődik, ami az ország több településén is megtalálható. A karácsony előtti időszakban minden nap kidíszítenek egy ablakot a faluban, amihez egy keresős játékot is kitalálnak. Zsófi (sz. 1975), a Szomszédok csoport tagja és gyermeki önkormányzati képviselő ötletére az utolsó ablakot Gyarmatpusztán díszítik fel. Ez a Szomszédok csoport éves programja lett, hiszen az ő segítségével kivitelezik az ötletet és nem ablakot díszítenek ki, hanem a település elején található színpadot.⁴² A karácsonyi hagyományok közé tartozik Gyarmatpusztán az is, hogy az éjféli mise után, amit a Metternich-Sándor kápolnában tartanak, közös forraltborozáson és süteményevésen vesznek részt a gyarmatpusztaiak, illetve a környező településről érkezők. Ez a közösségi esemény a résztvevők hozzájárulásával valósul meg, a Szomszédok csoport tagjai is aktívan kiveszik a részüket az esemény szervezéséből.

⁴¹ lásd: melléklet, 4. kép

⁴² lásd: melléklet, 5. kép

Az ÖTYE csoportban minden évben megszervezik a mézeskalácssütést és díszítést karácsony előtt, az elkészült süteményeket pedig az ÖTYE tagjai a Szomszédok csoportban szétosztják. Az ÖTYE tagjainak fontos a kreativitásuk megélése és fejlesztése, ami közös délutánjaikat, programjaikat is meghatározza. Kriszta (sz. 1970) említette a vele készített interjúbán, hogy Gyarmatpusztára költözésük óta minden nap tanul és felfedez valami újat, a természeti értékek nyújtotta lehetőségek, a kertben megtermelt zöldségek és gyümölcsök felhasználása, illetve az erdőben vadon termő ehető növények tartósítása és elkészítése is újdonság volt számára. A tanulás, az új dolgok megismerése mellett a tapasztalásnak is nagy szerepet tulajdonít Gyarmatpusztán.

7. A természet és környezet fontossága a Szomszédok csoport tagjainak

A Szomszédok csoport tagjai kivétel nélkül művelnek kertet és vannak olyanok is, akik az állattartással próbálkoznak, vagy próbálkoztak korábban. István (sz. 1952), aki beköltözőként legrégebb óta lakik a településen, komolyan foglalkozott a mezőgazdasággal. Őt tartják a településen a legelső budapesti beköltözőként számon, illetve a beköltözők között is az elsők közé sorolja magát. Miután vállalkozásai csődbe mentek a '90-es években, akkor tervezte a Gyarmatpusztára való költözést. Előtte fővárosi lakos volt, de vidékre költözve elkezdett állatokat tartani és kertet művelni. Ő még részt vett egy-két olyan ünnepségen, bálon a településen, amit a tősgyökeresek szerveztek, de a szoros közösségnek már nem volt a tagja. Segítségével kezdett el Klára (sz. 1966) az állattartással, illetve a hagyományos életmóddal foglalkozni. A csoport tagjainak közös vonása, hogy mindegyiküknek fontos a természet, ami a kertművelésben, állattartásban is megnyilvánul, viszont nem az a fő célja a tagoknak, hogy önellátók legyenek. Bizonyos alapanyagokat nem tudnak megtermelni saját maguknak, illetve a legtöbb helyen azért nem döntöttek az állattartás mellett, mert túl nagy kööttséget jelentene számukra az állatok gondozása és ellátása. Gyarmatpuszta így számukra egy olyan hely, ahol a vidékiségnek bizonyos elemeit megtartják, de nincsenek rászorulva arra, hogy a mindennapi megélhetésükért küzdjenek. Beszélgetéseim során megkérdeztem a Szomszédok tagjaitól, hogy az öko-gondolkodásmód és életszemlélet mennyire jellemző a településen lakókra? Kérdésem felvetését az indokolta, hogy a beköltözők a természeti környezet fontosságát többször hangsúlyozták az interjúk során. A fogyasztott ételek termelése céljából művelt konyhakertről, a permakultúrás kertművelésről és vegyszermentes növénytermesztésről mondott információk kapcsán is felmerült bennem, hogy milyen mértékben fontos a Szomszédok csoport tagjainak a fogyasztott étel helyi illetve „bio” minősége. Ildikó (sz. 1964) a beszélgetés során kitért arra,

hogy a beköltözőknek sokkal fontosabb ez a szemléletmód, amit a kertművelésben vagy az állattartásban is megélnék. Elmondása alapján amit a tősgyökeresek megszokásként, mindennapiként élnek meg, az nekik újdonság és felfedezni való. Emellett a beköltözők tisztában vannak azzal, hogy „bio” élelmiszert nem tudnak termelni, mivel a térszagtár földjeiről a vegyi anyagok bekerülnek a kertjükbe a szél és víz miatt. Farkas Judit az ökofalvakkal kapcsolatos monográfiájában ír arról, hogy a rendszerváltás utáni években főleg budapesti értelmiségiek vidékre költöztek, hogy ott hagyományos életmódot folytassanak. Ezek az emberek általában a külvilágtól „elzárt” településeken tudták elképzeléseiket megvalósítani, mint például Visnyeszéplakon.⁴³ Kutatásom kapcsán felmerült bennem az, hogy a Gyarmatpusztára költözők elképzeléseiben milyen mértékben volt jelen ez a törekvés? A beszélgetések során kiderült az, hogy a közösség tagjainak nem is kifejezetten célja ennek az életformának a megélése, a tagok között is van eltérés, hogy ki mennyire tartja fontosnak például a klímaválságról folytatott diskurzust vagy a kerti komposztálásnak a fontosságát. Tehát annak ellenére, hogy az öko falvakkal néhány jellemzője megtalálható a településen, Gyarmatpusztát még nem nevezhetjük ennek.⁴⁴

6. Gyarmatpuszta jövője a Szomszédok csoport és az önkormányzat szemszögéből

A Szomszédok csoport szerepvállalása a településen az idő előrehaladtával egyre nagyobb szerepet kapott, ugyanis a gyermelyi önkormányzat képviselőtestületébe Gyarmatpusztáról is választanak egy tagot. Ezt a szerepet sokáig egy gyarmatpusztai születésű, de Gyermelyen lakó személy viselte a nyugdíjba vonulásáig. Ez után a képviselő testületbe Zsófi (sz. 1975) került, aki a Szomszédok csoportnak tagja. Még a képviselői szerep betöltése előtt neki és férjének volt köszönhető, hogy Gyarmatpusztára be lett vezetve az internet, illetve a mostanra a Szomszédok csoportban hagyománnyá vált karácsonyi díszítés.

Gyarmatpuszta jövőjével kapcsolatban a turizmus fellendítése, bevezetése is szóba került a Szomszédok csoport, illetve a gyermelyi önkormányzat képviselőtestületének tagjai között. Az önkormányzat tervében szerepel egy bicikli út építése Bajna és Gyarmatpuszta között, aminek a segítségével a puszta is bekapcsolódna a turisztikai „vérkeringésbe”. Emellett a településen célja a gyermelyi önkormányzat testületének a volt uradalom értékeinek, a kápolnának vagy a pincesorznak a felújítása, aminek megvalósításával a turisztikai élet is

⁴³ FARKAS 2017.

⁴⁴ v. ö.: FARKAS 2017.

fellendülne a településen. Zsófi (sz. 1975) képviselő posztja által a Szomszédok csoportnak is van beleszólási szerepe a döntésekbe, hiszen Zsófi az esetek nagy részében a faluval kapcsolatos terveket a közösséggel megosztja. Arra is volt már példa, hogy egy-egy ötletet a Szomszédok csoport tagjainak a javaslatára terjesztett fel a képviselő testület előtt Gyermelyen. A turizmussal, illetve bicikliúttal kapcsolatos tervek a Szomszédok csoport tagjai között megosztó véleményeket váltottak ki, hiszen a csoport tagjai tisztában vannak azzal, hogy a turisztikai élet fellendítése, az épületek felújítása a település javát szolgálná, ugyanakkor tartanak a zajtól, az idegen emberektől és a hirtelen megnövekvő autómennyiségtől.⁴⁵ A turizmus megjelenésével félnek attól, hogy az, ami elől a városból „menekültek”, vagyis amit az életükben megelégedtek, az újra visszatérne az életükbe és a település nyújtotta értékek, a béke, nyugalom így számukra elvesznének.

Gyarmatpusztának létezik egy egyesülete, amit Klára (sz. 1966), a Szomszédok csoport tagja hozott létre Gyarmatpuszta Jelenéért és Jövőjéért néven. Az egyesület célja az, hogy a településen lakók érdekeit képviseljék, a közös igényeket egyesítsék. Ilyen volt például a település bekötőútja mellett ültetett gesztenyefasor megújítása érdekében tett lépésük is. Az egyesület korábban létrejött, mint a Szomszédok csoport, és a tagok között is volt már cserélődés, de jelenleg szinte majdnem mind a Szomszédok csoport tagjai azok, akik benne vannak. Az egyesület szerepe illetve vezetőjének a megítélése megosztó a Szomszédok között, valaki ebben reális lehetőséget lát, de az interjúk során volt, aki úgy vélekedett, hogy nincs sok haszna az egyesület fenntartásának.

8. Az idő értelmezése a Szomszédok csoport tagjainak szemszögéből

Az időnek más jelentőséget tulajdonítanak a településen a beköltözők, mint a városban éléskor. Interjúalanyaim elmondása alapján a településen minden történetet lassabbnak ítélnék meg, illetve Gyarmatpusztán tartózkodásuk egy békésebb környezetet jelent számukra, ahol az „idegek kisimulnak”.⁴⁶ A Szomszédok csoport legfrissebben kiköltözött tagjai, Kriszta (sz. 1970) és Sándor (sz. 1965) említették meg a beszélgetés során, hogy eleinte a településen való tartózkodásukat „világvégeként” élték meg, a városi életmód után megrémítette őket a Gyarmatpusztán tapasztalt nyugalom. Ezt a Szomszédok csoporthoz való csatlakozásuk, a vidéki élet megszokása, a rendszeres találkozási alkalmak megtörték és az eleinte nyaralónak

⁴⁵ a problémakörrel lásd bővebben: NEMES – ORBÁN – TOMAY 2022: 88 – 113.

⁴⁶ Interjú Krisztával (sz. 1970). 2022. 10.22. Saját tulajdonban.

vett házukat végleges lakóháznak kezdték tekinteni. Az idő haladtával pedig jelenleg már Gyarmatpusztát tartják végleges lakhelyüknek, ezt pedig azzal a döntéssel véglegesítették, hogy budapesti lakásukat eladták. Többen is említették, hogy egy-egy utazásból hazatérve mikor a település bekötő útján a gesztenyesorba érnek, akkor átjárja őket egy érzés, amit csak a településen tapasztalnak. Erről az érzésről való megfogalmazásuk szintén a vidék egy olyan tulajdonságának a megfogalmazása, amit az itt élők a városban nem találtak meg.

VI. Összegzés

Gyarmatpusztán a cseléd családok sarjai az 1980-as, 1990-es években nagyrészt elhagyták a települést, amit befolyásolt a munkalehetőségek beszűkülése, illetve megszűnése. A megüresedett ingatlanok lehetővé tették a beköltözéseket Gyarmatpusztára, ami által a falu lakosainak az összetétele származás szempontjából különböző lett. A Szomszédok csoport tagjai eleinte egy olyan közegbe, közösségbe kerültek Gyarmatpusztán, ahol a rokonsági szál volt a meghatározó. A rendszerváltás utáni években még a beköltözők voltak kisebbségben, azonban az idő haladtával ez megfordult és ma már el lehet mondani, hogy a településen a beköltözők vannak többségben. Gyarmatpusztán a Szomszédok csoport három éve alakult, előtte a betelepülők egy részének volt már egy kisebb közössége, ami a Szomszédok csoport alakulása előtt felbomlott. Jelenleg a Szomszédok csoportnak nem minden beköltöző tagja, hiszen vannak, akik a településen beköltözőként laknak, mégsem csatlakoztak a csoporthoz. A Szomszédok csoport tagjainak vidékértelmezése a békét, nyugalmat, biztonságot és a természet közelségét jelenti, ahol ki tudnak kapcsolódni és számukra ismeretlen dolgokat fel tudnak fedezni. Ezt segíti az is, hogy a csoport tagjai egymásra vannak utalva, hiszen a legtöbb esetben a szűkebb családi körön kívül más hozzátartozó nem lakik a településen. Egymásrautaltságukban felmerült már az a kérdés is a csoport tagjai között, hogy idősebb korukban, amikor már nem lesznek képesek például az autóvezetésre, meg fogják-e tudni oldani azt, hogy a településen éljenek? A diskurzust a problémáról az is erősítette, hogy az utóbbi időben a csoport egyik tagjának az egészségi állapota egyre rosszabb lett és több esetben is a Szomszédok segítettek az illető ellátásában. A településen, illetve a gyermekügyi önkormányzati képviselő testületben is szerepe van a Szomszédoknak, az évek alatt nemcsak a létszám arány fordult meg Gyarmatpusztán, hanem ezzel arányosan a döntéseket hozók, illetve a befolyással bíró emberek személye is más lett, amire jó példa, hogy a gyermekügyi önkormányzat képviselő testületében Gyarmatpusztát a Szomszédok egyik tagja képviseli.

Kutatásom során a csoportot vizsgálva arra az eredményre jutottam, hogy a csoport tagjait a közös érdeklődési kör, életkor, a természet és gasztronómia szeretete mellett a településen a „mátságuk” is összeköti. Ugyan egy ideje már ők vannak Gyarmatpusztán többségben, de a tősgyökeres lakosság közösségi igényeitől, mentalitásuktól, szóhasználatuktól stb. eltérnek. A Szomszédok csoportban mindannyian egy olyan közösségi élményt élnek meg, amit a vidékiséggel összekapcsolnak, és a település alacsony lakosságának a javára írnak. Gyarmatpusztában egy olyan idilli tájat, vidéki lakóhelyet találtak meg, ami elképzeléseiknek megfelelt és ahol a vágyott idillt, békét és a nyugalmat megtalálják.

A települést formáló és döntéshozó csoportként is lehet jellemezni a Szomszédokat, ami köszönhető részben annak, hogy a közösséghez tartozik Zsófi (sz. 1975), gyermelyi önkormányzati képviselő, aki a közösségen belül történő információcserének köszönhetően új ötleteket tud a gyermelyi képviselőtestület elé vinni. A település jövőjéről születő döntéseket így a Szomszédok is befolyásolják, de a tősgyökeresek nagy része, mivel nincsen szoros kapcsolatuk a csoport tagjaival, ezért nem tudnak olyan mértékben a döntésekhez hozzászólni, mint a közösség tagjai. Így a Szomszédok csoportnak társadalmi befolyása van a településen, ami a döntési felelősségben is megnyilvánul, de mint baráti közösség is jelentősége van Gyarmatpusztán, melynek tagjai kölcsönösen támogatják egymást és egymás segítségére is számíthatnak.

Felhasznált szakirodalom:

BARANYA Szabolcs (2017) Gyermely. Település arculati kézikönyv 2017. Gyermely: Gyermely Község Önkormányzata.

CSURGÓ Bernadett (2007) Képek és képzetek a mai magyar vidékről. In Kovách Imre (szerk.): Vidékiek és városiak. A tudás- és imázs használat hatásai a vidéki Magyarországon. Budapest: L'Harmattan Kiadó – MTA Politikatudományok Intézete.

CSURGÓ Bernadett (2013) Vidéken lakni és vidéken élni: A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék. Budapest, Magyarország: Argumentum Kiadó, MTA TK Szociológiai Intézet.

FARKAS Judit (2017) Leválni a köldökszínéről. Ökofalvak Magyarországon. Budapest – Pécs, Magyarország: L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék.

HANKISS Elemér (1983): Társadalmi csapdák – Diagnózisok. Budapest: Magvető Kiadó.

JAKAB Albert Zsolt, VAJDA András (2022) Karanténkultúra és járványlét. A pandémia hatása a mindennapokra. In Jakab Albert Zsolt, Vajda András: Járvány-lét-helyzetek. A Covid19-világjárvány hatása a mindennapokra és a társadalomkutatásra. Kolozsvár, Budapest: Kriza János Néprajzi Társaság-Néprajzi Múzeum. 7 – 23.

KARDOS László (1955) Jegyzetek a volt uradalmi cselédség kultúrájának és életmódjának átalakulásáról. (Szentgyörgypusztá). Ethnographia LXVI, 1–4, 225–344.

KSH

2011 2011 Népszámlálás 2011. 13. Komárom-Esztergom megye. 4.1.1.1. A népesség számának alakulása, terület, népsűrűség tényezői. https://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_11 (letöltés ideje: 2023. 01. 08.)

LOVAS KISS Antal (2017) Hol található a 21. századi etnográfiai/antropológiai kutatás terepe? In: Balogh, Balázs; Ispán, Ágota Lídia; Magyar, Zoltán; Vargyas, Gábor; Mészáros, Csaba (szerk.) Ethno-lore. Az MTA BTK Néprajztudományi Intézet Évkönyve XXXIV. Budapest, Magyarország : MTA BTK Néprajztudományi Intézet. 239 – 257.

LOVÁSZ János, DÁVID Zoltán (1995) Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 6. Komárom-Esztergom megye. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.

MOLNÁR Mária (2000) Társadalmi tagozódás. In Sárkány Mihály – Szilágyi Miklós (szerk.): Társadalom – Magyar néprajz nyolc kötetben 8. [főszerk.: Paládi-Kovács Attila] Budapest: Akadémiai Kiadó. Oldalszám.485 – 486.

NEMES – ORBÁN – TOMAY (2022) Meghasadt valóságok - dilemmák a turizmus és dzsentifikáció szerepéről a vidék fejlődése kapcsán. Szociológiai Szemle 32 (1): 88 – 113.

PFEIL, Elisabeth (1973) Szomszédsági és érintkezési kör a nagyvárosban; elméleti megfontolások. In Szelényi Iván szerk. Városshociológia. 267–284. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.

REZESSY Anna (2001) „Összejönnek a szomszédok is...". A szomszédság rendszere Homokmégyen. Tabula 4, 2, 231–269.

SZABÓ Piroska (2001) Volt uradalmi cselédek életmódmintái. In Bali János – Jávorka Kata (szerk.): Merítés. Tanulmányok Szilágyi Miklós tiszteletére. 295–305. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet – ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék.

TOMAY Kyrá – LAJOS Veronika (2022) A képzelt vidék – a lehetséges, a megtermelt és megélt vidékiség. Szociológiai Szemle 32 (1): 4 – 14.

TOMAY Kyrá – VÖLGYI Bence (2022) A közösség és dzsentrifikáció egy vidéki településen. Szociológiai Szemle 32 (1): 65 – 87.

TÓTH Krisztina, FÜLÖP Teréz (2021) Gyermely szép hely. Tatabánya, Magyarország: Gyermely Község Önkormányzata.

VIGVÁRI András (2022) A külterületi zártkertek benépesülése a lakhatási válság árnyékában: Egy Budapest környéki eset tanulságai. Szociológiai Szemle 31 (1): 145 – 168.